

## РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

### ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

### INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE: THE MAIN PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

*У статті досліджено сутність понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість», їх відмінність, а також запропоновано авторське трактування досліджуваних категорій. Розкрито структуру надходження прямих іноземних інвестицій в економіку, вивчено динаміку надходжень іноземного капіталу. Визначено основні проблеми залучення інвестицій у вітчизняну економіку, стан інвестиційної привабливості України за міжнародними рейтинговими оцінками, а також запропоновано напрями підвищення інвестиційної привабливості економіки.*

**Ключові слова:** інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал.

*В статье исследована сущность понятий «инвестиционный климат» и «инвестиционная привлекательность», их отличие, а также предложена авторская трактовка исследуемых категорий. Раскрыта структура поступления прямых иностранных инвестиций в экономику, изучена динамика поступлений иностранного капитала.*

*Определены основные проблемы привлечения инвестиций в отечественную экономику, состояние инвестиционной привлекательности Украины по международным рейтинговым оценкам, а также предложены направления повышения инвестиционной привлекательности экономики.*

**Ключевые слова:** инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиционный потенциал.

*The essence of statements investment climate and investment attractive, their difference are explored in the article. The look of the author at these categories was proposed. The structure of direct foreign investments in the economy was opened; the dynamics of foreign capital was studied. The main problem of attracting foreign investments into the economy, the state investment attractiveness of Ukraine was researched by international rating and the ways of increasing investment attractiveness of the economy were proposed.*

**Key words:** investment, investment climate, investment attractiveness, investment potential.

УДК 339

**Белоусова С.В.**

старший викладач кафедри фінансів і кредиту

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

**Постановка проблеми.** Події останніх років значно вплинули на економічну систему країни. Конфлікт на Сході України, анексія Криму, політична та економічна нестабільність призвели до зменшення іноземних інвестицій, зокрема іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо того, наскільки інвестиції в Україну охороняються в час збройного конфлікту й військової окупації. Сьогодні Україна не може досягти економічного розвитку за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує залучення іноземних коштів. Тому питання залучення іноземних інвестицій і створення сприятливого інвестиційного клімату є найбільш актуальним.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Серед науковців, які досліджували питання, пов'язані з інвестиціями, інвестиційною привабливістю та створенням сприятливого інвестиційного клімату, слід вказати на таких, як П. Зачепило, І. Іващук, І. Крупка, А. Пересада, А. Пешко, В. Струніна.

**Постановка завдання.** Метою дослідження є узагальнення цінових аспектів розвитку промисловості в умовах рецесії економіки України.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Незважаючи на велику кількість праць, присвяче-

них аналізу інвестиційного клімату в Україні, існує необхідність подальшого дослідження питання підвищення інвестиційної привабливості економіки в сучасних умовах.

Метою статті є розвиток понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість»; з'ясування відмінності чи подібності вказаних економічних категорій; аналіз обсягу інвестицій в економіку України; їх розподіл за регіонами; визначення проблем; розробка заходів для покращення інвестиційної привабливості України.

Нині інвестиції є одним із важливих засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, що грають значну роль у формуванні економічного зростання та сприяють прогресивному розвитку нашої держави. Але нестача капіталу є головною проблемою розвитку всіх галузей. Саме тому великого значення набуває налагодження стабільного інвестиційного процесу в країні [1].

Для проведення якісного і глибокого аналізу інвестиційної привабливості варто дослідити наукові підходи до трактування сутності понять «інвестиційний клімат країни» та «інвестиційна привабливість країни», їх тотожність чи відмін-

ність, а також на їх основі запропонувати авторське трактування досліджуваних категорій.

Отже, інвестиційний клімат варто розглядати сукупністю різноманітних факторів (економічних, соціальних, політичних), що беруться до уваги інвестором, до початку здійснення інвестиційної діяльності, а інвестиційну привабливість слід висвітлити сукупністю умов функціонування економіки, які б могли зацікавити інвестора щодо подальшого вкладення ресурсів.

Отже, з'ясувавши відмінність між розглянутими економічними категоріями, варто зупинитись на аналізі ситуації щодо інвестиційної привабливості України загалом.

Існуючі в Україні перешкоди реалізації пріоритетів формування інвестиційного клімату мають системний характер і охоплюють правовий, економічний, науково-технологічний та фінансовий складники [4]. Ключовими характерними особливостями, які стримують поліпшення інвестиційного клімату, є:

1) відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного національного плану дій, який є прийнятним, дотримується усіма політичними «командами» й орієнтований на забезпечення усім суб'єктам економічних відносин рівних економічних прав та обов'язків у здійсненні фінансово-економічної діяльності. Суттєвою вадою розбудови сприятливого інвестиційного клімату є фокусування політики переважно на розвитку великого бізнесу і відставання у здійсненні регуляторної реформи, що гальмує розвиток підприємницького середовища в країні. Зміни, які сталися внаслідок політичної реформи, не сприяли підвищенню впевненості суспільства в послідовності економічного курсу, зокрема ключових його складників (політики щодо захисту прав приватної власності, ринку землі, механізмів ПДВ, стабільності курсу національної валюти, напрямів зовнішньоекономічної інтеграції тощо) [3];

2) обмеженість потенціалу залучення ПІІ в Україну через приватизацію державних підприємств. Попри існування певної кількості державних підприємств, у які можна залучати інвестиції, перспектива розвитку цього джерела залучення інвестицій є обмеженою вже у короткостроковому періоді. Подальше залучення ПІІ в економіку України залежатиме від оперативності усунення невиправданих витрат, ризиків і бар'єрів для конкуренції, які стимулюють інвесторів здійснювати інвестиції;

3) переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи. Так, за даними Світового Банку, Україна за рівнем якості середовища для здійснення господарської діяльності посідає 128 місце з 175 країн, поступаючись усім країнам Центрально-Східної Європи та навіть більшості пострадянських країн, таким як Вірменія (34),

Грузія (37), Казахстан (63), Киргизстан (90), Росія (96), Азербайджан (99), Молдова (103). В Україні нараховується 98 видів податкових платежів на опрацювання та сплату яких компанії витрачають 2 185 годин робочого часу щороку. При цьому підприємство має заповнити 92 сторінки податкових декларацій, тоді як середній у світі показник становить 35 сторінок [12]. Між тим, наприклад, в Естонії підприємства сплачують 11 видів податків, на які витрачається лише 104 години, в Болгарії – 27 і 616 відповідно, Польщі – 43 і 175, Казахстані – 34 і 156. Фактично податкова система України є однією з найбільш ускладнених та громіздких серед країн Центрально-Східної Європи, для яких ці показники складають 50 і 423 відповідно. За цим критерієм вона значно поступається країнам Європейського Союзу (далі – ЄС) (25 (найбільша кількість податків в Польщі – 43, Словенії – 34)) [9];

4) суттєве податкове навантаження. Ставка податку на прибуток в Україні (25 %) є вищою, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи, проте, зважаючи на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу, ця різниця не є значною перешкодою для інвестицій. Водночас стримуючим чинником для поліпшення інвестиційного клімату є механізм адміністрування податків, зборів та обов'язкових платежів, а також непрогнозованість дій уряду щодо встановлення та адміністрування інших податків та податкових платежів;

5) недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів. Значним є відставання за цими показниками України від «країн-еталонів» ОЕСР з розвиненим корпоративним законодавством та менеджментом. Найбільше відставання спостерігається за критерієм розкриття інформації, що ускладнює потік на український ринок іноземних інвесторів, а також підвищує ризики придбання пакетів акцій, які не є контрольними, внаслідок зростання витрат на вивчення потенційних партнерів та загроз втрати оперативного управління інвестиціями. Негативну роль грає пасивність держави у забезпеченні інституційного поля для поліпшення інвестиційного клімату через моніторинг та контроль за дотриманням прийнятих норм законодавства. За рейтингом захищеності прав власності, складеним Property Rights Alliance, Україна серед 70 найбільших країн світу посіла 58 місце і поступається всім країнам Центрально-Східної Європи, зокрема за такими критеріями, як незалежність судів, довіра населення до судів, корупція, захист прав інтелектуальної власності, авторських прав тощо;

6) низький рівень ефективності законодавства з питань корпоративного управління, що зумовлює виникнення конфліктів та протистоянь із залученням силових органів, блокування діяльності під-

приємств, нагнітання соціальної напруженості. Зокрема найгострішими проблемами є непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо. Неврегульованим залишається питання прав міноритарних акціонерів, що знижує гарантії захисту прав власників та значно підвищує ризики інвестицій в економіку України;

7) негативний міжнародний імідж України, який склався внаслідок відсутності масових «успішних» інвестиційних історій, які б могли слугувати засобом реклами національного інвестиційного клімату; низький рівень підготовки суб'єктів національної економіки до формування інвестиційних пропозицій; значні диспропорції регіонального та галузевого розвитку, що зумовлюють концентрацію інвестицій у вузьких сегментах ринків та територій; застарілість інфраструктури тощо.

Ураховуючи ці обставини, головним завданням на короткострокову перспективу є підготовка необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

В Україні наявні об'єктивні й суб'єктивні чинники, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, а саме:

1) залучення іноземних інвестицій відбувається в умовах економічної кризи. Дехто з інвесторів призупинив діяльність на території України, висловлюючи свою невпевненість у подальшій співпраці, подаючи запити щодо економічної політики уряду;

2) нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів;

3) повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації під час вкладання коштів у інвестиційні проекти надають перевагу приватним підприємствам; Національний лісотехнічний університет України 164 Збірник науково-технічних праць

4) невирішеність питання щодо надання у приватну власність земельних ділянок під об'єкти, що приватизуються;

5) темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США;

6) низька купівельна спроможність значної частини населення зменшує можливість реалізації на внутрішньому ринку продукції, що могла б вироблятися на новостворених або реконструйованих із допомогою іноземного капіталу підприємствах;

7) невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий опе-

ративний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями [3].

Протягом останнього десятиріччя спостерігається покращення ситуації із залучення іноземних інвестицій в економіку України, проте обсяги залучених інвестицій нині не відповідають тому рівню, якого реально потребує наша економіка [8, с. 278]. Згідно з даними Державної статистики, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України на кінець 2016 року склав 44,791 млрд. дол., що на 2 282 млрд. дол. більше за показник на початок року на рівні 42,509 млрд. дол. [9].

Як повідомляється на сайті Державної служби статистики України, на кінець 2016 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3,8 млрд. дол. США, що на 1 816,7 млн. дол. більше, ніж у попередньому році (дані наводяться без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції) [9].

Привабливість України як інвестиційного об'єкта характеризується тим, що найбільша частка загального обсягу інвестицій припадає на промисловість, а саме 29,6% від загального обсягу інвестиційних вкладень. Ще 29,4% припадає на фінансову та страхову діяльність. Тобто найбільшою популярністю користуються галузі, які переживають піднесення і зорієнтовані на внутрішнє споживання. Найбільшими інвесторами є Сполучені Штати Америки, Кіпр, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Польща [1].

Для зовнішнього інвестора фінансовий сектор є привабливим завдяки вищим (порівняно з європейськими країнами) процентним ставкам і значним темпам динаміки масштабів банківської діяльності.

Важливою проблемою інвестиційної політики в Україні є нерівномірність її здійснення, тому її необхідно проводити в кожному регіоні країни, виходячи з його можливостей і потреб розвитку [1]. Наприклад, у Західних областях найкраще розвиватиметься курортно-туристична мережа, а також галузі з використанням нафти, газу, сірки. У Східному регіоні доцільно здійснити реконструкцію галузей на основі новітніх технологій, зокрема технічне переобладнання шахт.

Найбільше інвестицій залучено в м. Київ, Дніпропетровській, Донецькій, Харківській та Київській області. Найменше – в Луганській та Івано-Франківській області. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Для стимулювання внутрішніх інвестицій основним завданням є надання пільг малому та середньому підприємству для використання розроблених інвестиційних проектів, що потребує створення спеціальних інформаційно-економічних підрозділів на рівні регіонів [1].

У рейтингу інвестиційної привабливості країн світу "International Business Compass" за 2016 рік [6] Україна впала на 41 позицію (порівняно з попереднім періодом) і посіла 130 місце (2015 рік – 89 місце). Погіршення видно за всіма категоріями. Особливо значним є падіння в частині економічних показників. Такі результати зумовлені політичною кризою і подіями в східній частині країни, які авторитетна німецька аналітика, на жаль, розглядає як громадянську війну. При цьому в субіндексі за інноваціями (кількість зареєстрованих патентів в країні) ми перебуваємо на 39 місці з 85 країн-учасниць, що є добрим результатом [6].

Згідно з даними аналітичної частини дослідження, можна говорити про залежність інвестиційної привабливості від стану економіки в державі, функціонування фінансово-кредитної системи, доходів населення, дохідної політики бюджетів усіх рівнів.

Основними проблемами, що перешкоджають визнанню України як інвестиційно привабливої держави, можна визначити такі:

1) суттєве податкове навантаження; ставка податку на прибуток в Україні (18%) та ставка ПДВ (20%) є вищими, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи; проте з огляду на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу ця різниця не є значною перешкодою для інвестицій; водночас стримуючими чинниками для поліпшення інвестиційного клімату є інші податки та податкові платежі [12, с. 169];

2) корупція на всіх ланках влади, непрозорість процедур ухвалення рішень органами виконавчої влади;

3) недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів [12, с. 169];

4) військові дії на Сході України, адже через окуповані території йде великий відтік капіталів; також існує великий ризик для інвестора, зокрема іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо того, наскільки їхні інвестиції в Україну охороняються в час збройного конфлікту й військової окупації.

Зауважимо, що Україна має значний інвестиційний потенціал, адже володіє багатими природними ресурсами, має вигідне географічне розташування, родючі ґрунти, сприятливий клімат, також має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки, має добре розвинену інфраструктуру. Крім того, привабливість української економіки для іноземних

інвесторів ґрунтується на наявності щодо дешевої кваліфікованої робочої сили. Але, незважаючи на ці переваги, стан інвестиційної привабливості України сьогодні залишається незадовільним, а інвестиційний клімат – ризикованим.

Тому для вирішення зазначених проблем із метою покращення інвестиційної привабливості України варто звернути увагу на такі заходи:

1) зниження податкового навантаження та забезпечення стабільності політичного середовища;

2) боротьба і викорінення корупції на всіх ланках влади, а також забезпечення прозорості процедур ухвалення рішень центральними та місцевими органами виконавчої влади;

3) боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття;

4) забезпечення ефективного функціонування правової сфери, вдосконалення законодавства;

5) оновлення судової системи, необхідність повернути довіру до судів, авторитет суду та судів не повинен ставитись під сумнів;

6) упровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування.

**Висновки з проведеного дослідження.** На основі проведеного дослідження можна сказати, що для покращення інвестиційної привабливості України необхідно сформувати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу, а також розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій з урахуванням національних цілей та пріоритетів. Правильний та раціональний розподіл іноземних інвестицій між різними галузями забезпечить економічний розвиток та підвищить авторитет нашої країни у світі.

Характеризуючи інвестиційну привабливість вітчизняної економіки, хотілося б акцентувати увагу на низці переваг, завдяки яким відбувається залучення інвестованих коштів до створення ВВП. Це дешева робоча сила, кваліфікований персонал, зручне географічне розташування, велика кількість ресурсів (як людського, так і природного). Застосування їх у виробничому циклі наділяє певний асортимент продукції конкурентними перевагами, що стосуються якості та собівартості.

Проте залученню інвестованих коштів перешкоджає обережне ставлення до України потенційних інвесторів. Для того, щоб мати змогу використовувати ці переваги, національне господарство та економічна система має пройти ще низку модифікацій організаційно-нормативного характеру. У проведеному вище дослідженні чітко обґрунтовано причини перебування України на нижніх рядках рейтингів інвестиційної привабливості.

Стосовно України можна сформулювати правило дев'яти ключових інвестиційних чинників:

1) лібералізація підприємницької діяльності. Повинна бути створена працююча схема з виявлення та швидкого усунення бар'єрів для створення, ведення та закриття бізнесу;

2) стабільність та передбачуваність правового поля. Необхідно погоджувати те, що існує, розробити та прийняти нові закони, що встановлюють єдині правила гри для компаній усіх форм власності;

3) корпоративне та державне управління. Цей напрям включає комплекс заходів з урегулювання корпоративних прав, діяльності державної адміністрації та приватизації державної власності;

4) лібералізація зовнішньої торгівлі та руху іноземного капіталу. Цей інвестиційний чинник включає комплекс заходів щодо стимулювання вільного переміщення товарів, послуг і капіталів між державами;

5) розвиток фінансового сектора. Стан фінансового сектора має ключове значення для інвесторів. Тому робота у вказаному напрямі є найбільш важливою для поліпшення інвестиційного клімату;

6) зниження рівня корупції. Необхідно створити таку систему відносин органів влади та бізнесу, яка мінімізує можливості зловживання державних чиновників, забезпечить послідовність у виконанні прийнятих законів та ухвал, полегшить отримання дозволів, ліцензій та санкцій;

7) зниження політичного ризику. Політична стабільність та незалежність економічних пріоритетів від змін в органах влади була та залишається одним із найважливіших позитивних чинників під час ухвалення інвестиційного рішення;

8) імідж і програми просування країни. Довгострокові цілі із залучення зовнішніх інвестицій вимагають постійних зусиль із формування привабливого іміджу країни. Необхідно сформулювати та широко освітлювати державну політику та готовність уряду здійснювати радикальні заходи, орієнтовані на ринкову економіку; публічно підтримувати інвестиції; підсилити комерційні відділи зарубіжних посольств;

9) формування інвестиційних стимулів. Мета дій у цьому напрямі – створення інвестиційних стимулів, аналогічних стимулам торгових партнерів країни.

Вирішення таких завдань знаходиться у підпорядкуванні законодавчої влади. Одним із шляхів є спрощення процедур та правил, пов'язаних із веденням підприємницької діяльності та забезпеченням політичної стабільності.

Завданням виконавчої влади є створення сприятливих економічних умов для розвитку бізнесу, макроекономічна стабілізація та адекватна грошово-кредитна політика та ін.

Потрібно не тільки спрямовувати іноземні інвестиції на поточні потреби розвитку, але й ураховувати майбутні перспективи; розвиток НТП повинен орієнтуватися на зміни, які відбуваються у світі, щоб вийти на міжнародний рівень розвитку. Вирішення проблем, які перешкоджають ефективному залученню іноземних інвестицій, сприятиме покращенню інвестиційного клімату країни та покращенню її економічного становища.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фурман І. Розвиток інвестиційної сфери в Україні / І. Фурман, І. Кропивницька. URL: [http://www.rusnauka.com/12\\_KPSN\\_2010/Economics/62666.doc.htm](http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/62666.doc.htm).
2. Пересада А. Управління інвестиційним процесом. Київ: Лібра, 2002. 472 с.
3. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Економіка України. 2001. № 9. С. 11–16.
4. Іващук І. Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону. Фінанси України. 1998. № 1. С. 72–77.
5. Пешко А. Інвестиції: їх значення, види та форми. Інвестиції: практика та досвід. 2007. № 2. С. 3–6.
6. Рейтинг інвестиційної привабливості країн BDO «International Business Compass 2016». URL: <http://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2016/business-compass-2016>.
7. Гуткевич С. Формирование инвестиционной привлекательности аграрного сектора экономики: дисс. ... докт. экон. наук : спец. 08.07.02 «Экономика сельского хозяйства»; Национальный научный центр. Киев, 2004. 384 л.
8. Савіцька О., Бай Т. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. № 24. С. 277–283.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Іноземні інвестиції в Україну зросли більш ніж на 5%. URL: <http://economics.unian.ua/finance/1472851-inozemni-investitsiji-v-ukrajinu-zrosli-bilsh-nij-na-5.html>.
11. Озімчук О. Вплив інвестицій на економічний розвиток України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 6 С. 224–227.
12. Третяк Н. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 165–170.